

СПЕЦИФІКА МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ І ЗВ'ЯЗКІВ ТА НОВІ ФОРМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МАКРОСТРУКТУРИ, ЇХ СТАЛИЙ РОЗВИТОК

В статті розкрито специфіку міжрегіональних інтеграційних процесів і зв'язків та нові форми територіальної організації макроструктури, їх сталий розвиток.

Ключові слова: трансформаційний період, міжрегіональна просторова диференціація, асиметрія, міжрегіональна інтеграція, дезінтеграція, актуалізація інтеграційного процесу макросистем, інтеграція, міжрегіональна структура, євро регіони.

G. O. MAZUR

Vinnitsia Branch of Kyiv University of Market Relation, Vinnitsia, Ukraine

SPECIFICITY OF INTERREGIONAL INTEGRATION PROCESSES AND COMMUNICATIONS AND NEW FORMS OF TERRITORIAL ORGANIZATION MACROSTRUCTURE, THEIR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The theme of the article is "Specificity of interregional integration processes and communications and new forms of territorial organization macrostructure, their sustainable development consists of an introduction, experimental part, conclusion, list of references. The objective of the study is to determine the main concepts and activities stakeholders European regions. Practical value of the results of the study is to prove the implementation of public policy organization and operation of interregional structures and regulation of internal asymmetry of macroregions. Thus, interregional cooperation in all forms of expression should promote the strategic interests of the country and its macro designed for integration into the world economy.

Keywords: transformation period, interregional spatial differentiation, asymmetry, interregional integration, disintegration, integration, interregional structure.

Вступ. Сучасний соціально-економічний розвиток України в трансформаційний період характеризується як посиленням міжрегіональної просторової диференціації, асиметрії, так і зростанням внутрішньодержавної міжрегіональної інтеграції та дезінтеграції, а також переходом від економічного спаду до поступового економічного зростання з регіональними особливостями [4, с.496].

Набувають нового смислового значення і змісту міжрегіональні економічні зв'язки, які формуються і розвиваються у процесі функціонування регіональних господарських систем різного таксономічного рангу та зумовлені територіального поділу праці, наявністю конкурентних переваг та природно-економічними умовами. Економічні зв'язки такого типу охоплюють дуже широке коло економічних явищ, які можна класифікувати за видовими групами: торговельно-посередницькі, кредитно-інвестиційні, валютно-фінансові, науково-технічні [5, с.169].

Так, сутність міжрегіональних торговельно-посередницьких зв'язків полягає у взаємному міжрегіональному експорті – імпорту товарів та послуг, які є складовими частинами міжрегіональної торгівлі. Торгово-посередницькі зв'язки як вид міжрегіонального співробітництва включає взаємозв'язки у системі зовнішньоторговельної інфраструктури, формування експортної орієнтації регіональних систем, зокрема макрорівня, як учасників міжрегіонального співробітництва через. Це відбувається шляхом збільшення обсягу зовнішньоторговельних операцій між суб'єктами міжрегіонального співробітництва; інформування про експортно-імпортні потреби та зміни у чинному законодавстві кожної країни, що може вплинути на стратегію міжрегіонального розвитку, створення відповідної інформаційної мережі; формування мережі митних, ліцензійних та консигнаційних складів у прикордонних територіях; організацію страхування зовнішньоторговельних операцій на спільних засадах; організацію форумів, виставок, презентацій, ярмарок.

Найбільш поширеними формами міжрегіональних зв'язків, де регіони виступають як повноправні суб'єкти, є наступні (рис. 1) [1, с. 71].

Особливо помітною в останні роки стає і посилюється тенденція формування та посилення інтеграційного підходу до регіонального розвитку макросистем, який специфікується природно-виробничими, функціонально-територіальними і структурними особливостями просторових систем. Інтеграція стає домінуючим напрямом сучасної економіки, забезпечуючи синергійний ефект в процесі взаємозв'язку і зрощення потенціалів розвитку господарства на всіх рівнях його організації. Необхідність розвитку інтеграційних процесів особливо важлива, виходячи на порядок денний, в зв'язку з переходом від періоду відновлюваного до сталого інвестиційно-інноваційного розвитку на основі і з врахуванням трансформаційних процесів і особливостей структурної перебудови економіки країни і її регіональних структур в єдиному економічному просторі.

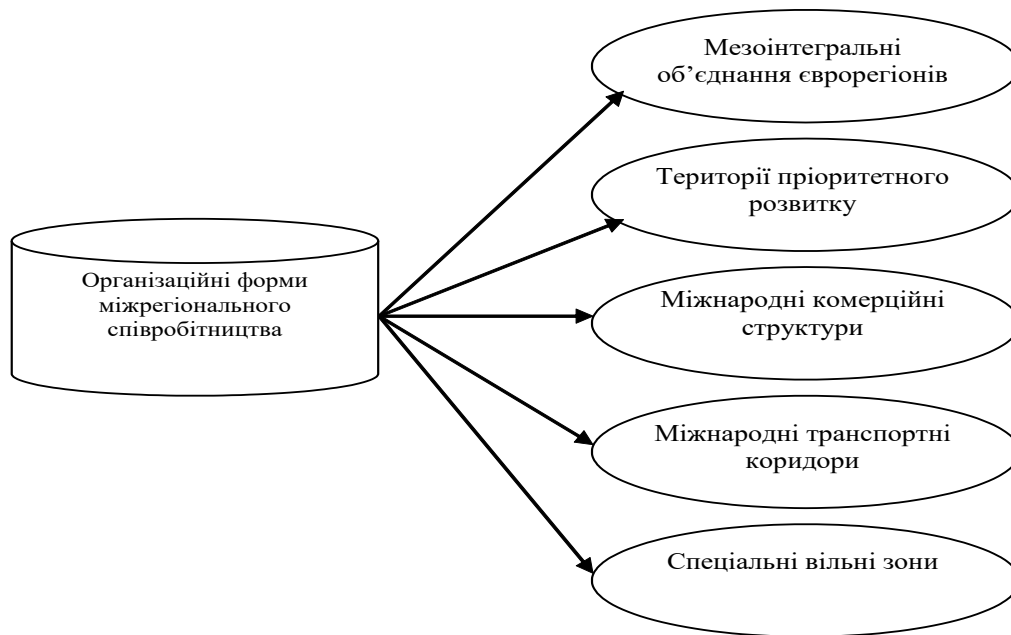

Рис. 1. Форми міжрегіонального співробітництва

Посилення і актуалізація інтеграційного процесу макросистем обумовлена необхідністю інтегрування окремих локальних систем в національну і далі світову економіку, модернізації і прискореного їх розвитку та пошуку для цього ресурсів, удосконаленням територіальної організації економічного простору.

Інтегрованість можна розуміти як притаманність макросистемі характеристик, які не властиві її окремим елементам або підсистемам. Такі зв'язки, які перетворюють взаємодіючі суб'єкти в єдине ціле, є інтеграцією. Економічна інтеграція передбачає взаємопроникнення та зрощення відтворювальних процесів різних господарських суб'єктів, в результаті чого незалежні економічні агенти набувають нової властивості – вони перетворюються на систему [2, с.66]. В свою чергу, система – сукупність елементів та зв'язків між ними, яка володіє властивістю не тотожною суми властивостей її елементів.

Інтегрованість можна визначити як стратегічний ресурс, направлений на підвищення ефективності роботи мезо- і макросистем, оптимізацію просторової організації з вектором на входження у світовий економічний простір. Інтеграційний підхід та його реалізація включає – зростання потенціалів регіональних господарських систем всіх таксономічних рангів, зниження перешкод для потоків всіх ресурсів і факторів виробництва, модернізацію відтворювальних процесів, зниження рівня диференціації та дезінтеграції регіонального розвитку через інтеграційну взаємодію, створення сприятливого життєвого середовища.

Міжрегіональна інтеграційна взаємодія лише реалізується у виді міжрегіональних систем, зокрема макроструктур, де є всі можливості для широкої взаємодії її мезосистем [6, с.321]. Макрорегіони як міжрегіональні економічні системи можуть стати стрижнем, базовою основою просторового реформування соціально-економічного розвитку країни. В цьому контексті макрорегіони визначають як об'єднання кількох регіонів чи їх частин, які характеризуються специфічністю та спільністю розвитку, а також цілісністю дії. Макрорегіони як міжрегіональні системи характеризуються присутньою їм функцією як горизонтальної так і вертикальної інтеграції. Макрорегіони як системи макрорівня проходять певні етапи свого формування, серед яких варто відмітити, насамперед, еволюцію їх економічної системи, розвиток і налагодження міжрегіональної інтеграції в межах макросистеми, перехід до інтегративних взаємозв'язків, розширення соціально-економічної взаємодії в економічному просторі, формування нових міжрегіональних структур і, насамперед єврорегіонів і міжрегіональних кластерів.

Формування єврорегіонів як міжрегіональних утворень має за мету створення соціально-економічно активних територій на основі сумісного використання сприятливих геополітичних, природно-економічних, демографічних, господарських умов прикордонних територій суміжних держав.

Прикордонна територія України охоплює 96 адміністративних районів та 5 територій міських рад; 19 із 25 регіонів держави є прикордонними. Загальний природно-ресурсний потенціал, вказаних територій, становить 18,5% потенціалу України, населення – 21,8%. У промисловості прикордонних територій зайнято 22,8% промислово-виробничого потенціалу країни і виробляється майже 19 % промислової продукції України.

В результаті функціонування єврорегіонів спостерігається більш активне запровадження в прикордонних регіонах України інновацій в результаті контакту з суміжними державами, ніж у внутрішніх регіонах держави. Необхідно відмітити компенсаційну функцію прикордонних регіонів, яка обумовлена

диференціацією в рівнях розвитку економічних, демографічних, природно-ресурсних потенціалів цих територій країни та суміжних держав, наявністю незадоволеного попиту на різні елементи економічного виробництва, який компенсується за рахунок міграції робочої сили, прикордонної торгівлі.

Варто відмітити, що в останні роки в країні активізувалось транскордонне співробітництво саме у форматі єврорегіонів. В Україні разом з країнами-членами ЄС діють 4 єврорегіони: Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія); «Буг» (Україна, Польща, Білорусія); «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія); «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія). До єврорегіонів на північно-східному кордоні таких як «Дніпро» входять Чернігівська область України, Брянська область Росії та Гомельська область Білорусії, а до складу єврорегіону «Слобожанщина» входитиме Харківська область України та Белгородська область Росії. Два роки тому між Сумською областю України та Курською областю Російської Федерації укладено угоду щодо створення єврорегіону «Ярославна» – сьомого єврорегіону в Україні. Співробітництво в рамках єврорегіонів здійснюється з метою об'єднання зусиль в економічній сфері, розбудови соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництва та модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної системи та транскордонного співробітництва [3, с.530].

На жаль, розвиток транскордонного співробітництва гальмує відсутність комплексного підходу до вирішення проблем організації взаємодії, побудованому на балансі національних, регіональних і підприємницьких інтересів. В прикордонних територіях існують об'єктивні геополітичні, транспортно-географічні, економічні, екологічні, соціально-демографічні, науково-технічні фактори розвитку транскордонного співробітництва, які є потужним поштовхом для економічного піднесення прикордонних територій.

Основними завданнями діяльності єврорегіонів є: організація та координація дій, які сприяють співробітництву між членами єврорегіону в галузях економіки, науки, культури, освіти, екології; створення умов в розробці та реалізації проектів транскордонного співробітництва, які представляють взаємний інтерес; визначення потенційних галузей багатостороннього співробітництва; встановлення зв'язків для співробітництва регіону, особливо макрорегіону, з міжнародними організаціями та установами.

Формування та розвиток євро регіонів характеризується такими позитивними результатами: розвиток співробітництва в рамках єврорегіонів відбувається одночасно зі всіх сторін і на всіх рівнях: між керівництвом ЄС та урядами безпосередньо зацікавлених держав; таке співробітництво розвивається чітко на основі конкретних проектів, у здійсненні яких зацікавлені усі суміжні країни, провінції, міста та общини причому повноправними партнерами в рамках єврорегіонів виступають не держави, а управлінські структури відповідних провінцій та земель; розвиток економічних зв'язків між територіальними одиницями та господарськими суб'єктами регіону здійснюється не через адміністративні органи, а за участю торгово-промислових палат, в які об'єднуються підприємства регіону.

Результативними формами міжрегіональної співпраці є спеціальні (вільні) економічні зони (СЕЗ) та території пріоритетного розвитку (ТПР). Діяльність СЕЗ є достатньо апробованою у світовій практиці як ефективний інструмент активізації зовнішньоекономічної діяльності і залучення у процес міжнародної інтеграції окремих макрорегіонів та держави в цілому шляхом включення їх у міжнародний поділ праці.

В її межах організується господарська діяльність на певній частині території країни за допомогою пільгового оподаткування, створення сприятливих митних, валютно-фінансових та інших умов діяльності як для національних, так і для іноземних суб'єктів підприємництва. Ці території мають розширену самостійність у вирішенні господарських питань, особливі преференційні умови економічної діяльності для іноземних та національних підприємств.

Головними завданнями створення СЕЗ як інструменту досягнення відкритості національної економіки та стимулювання міжнародного регіонального співробітництва, можна визначити оптимізацію структурних перетворень в економіці регіональних господарських системах і насамперед макрорівня шляхом залучення іноземних інвестицій; посилення дієвості спільної з інвесторами підприємницької діяльності в територіальних утвореннях для нарощування експорту товарів і послуг; активізація науково-технічного обміну, залучення та впровадження нових технологій, досягнення нової інноваційної якості економіки; створення сучасної регіональної ринкової інфраструктури, поліпшення платіжного балансу; розв'язання проблем зайнятості та формування нових робочих місць; прискорення соціально-економічного розвитку окремих регіонів та країни в цілому.

Щодо можливості створення СЕЗ в межах Подільського макрорегіону варто вказати, що його складові мезоструктури – Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області відповідають критеріям розташування та створення в них таких утворень у сферах зовнішньоторговельної, виробничої, науково-технічної та туристично-рекреаційної діяльності.

Активізація міжрегіонального співробітництва та розвитку територій макрорегіонів може виражатись у виді формування системи міжнародних транспортних коридорів (МТК), яка включає в себе автодорожню, залізничну, водну та комбіновані транспортні інфраструктури. В країні реалізовується Програма створення та функціонування національної мережі транспортних коридорів, позитивний ефект якої матиме свої прояви особливо у прикордонних регіонах.

Стосовно форм міжрегіонального співробітництва всередині країни, то їх вираженням є міжрегіональні асоціації економічної взаємодії суб'єктів господарювання, двостороннє співробітництво на основі укладання договорів і угод, створення міжрегіональних маркетингових центрів, міжрегіональних кластерних утворень по промисловості.

Міжрегіональне співробітництво у всіх формах прояву повинно сприяти реалізації стратегічних інтересів країни та її мезо- та макрорегіонів, спрямованих на інтеграцію у світову економіку, збільшення ступеня відкритості національної економіки. Форми міжнародного співробітництва повинні завжди бути в колі уваги державної регіональної політики. Причому, виходячи із характеру міжрегіональної економічної диференціації, асиметрії в країні можна вважати, що основними об'єктами державної регіональної економічної політики повинні стати не окремі регіони, а крупні макрорегіони, що характеризуються відносною однорідністю територій, які вони включають, і здатні підвищувати ефективність участі в міжрегіональному поділі праці за рахунок випереджального розвитку галузей спеціалізації. Таке припущення, тобто вибір макрорегіонів як об'єктів державної регіональної політики обумовлений рядом їх особливостей, зокрема значним перевищенням міжрегіональної асиметрії та диспропорцій над внутрішньорегіональними; наявністю передумов для розробки і реалізації крупних інвестиційних проєктів, які відсутні в межах окремих мезорегіонів. Доцільним є зосередження зусиль на стимулюванні розвитку найперспективніших галузей і полюсів зростання, здатних забезпечити найбільший динамізм розвитку макрорегіонів, що дозволить сформувати в їх межах центри зростання, здатні передавати імпульси розвитку іншим територіям, що входять до їх складу.

Висновки

Реалізація державної політики організації та діяльності міжрегіональних структур і регулювання асиметрії внутрішнього розвитку макрорегіонів потребує розробки і впровадження спеціального механізму економічних, організаційних та управлінських заходів для вирішення питань щодо вибору напрямів, способів, методів та інструментів управління регіональним та міжрегіональним розвитком. Такий організаційно-економічний механізм регіонального та міжрегіонального розвитку в межах макрорегіонів являє собою сукупність інституційних, економічних та організаційних заходів, інструментів і важелів, а також послідовність дій, спрямованих на зниження міжрегіональної диференціації та дезінтеграції їх соціально-економічного розвитку. Як головна організаційна форма такого механізму можуть бути міжрегіональні кластери, формування яких з сильними сусідами за допомогою інтенсифікації міжрегіонального економічного співробітництва розглядається як один із способів активізації економічної діяльності макрорегіонів.

Література

1. Міжрегіональний економічний розвиток та проблематика його регулювання / А.Г. Мазур, Т.В. Колесник, О.Г. Підвальна, О.Г. Заболотний. – Вінниця, «Вінницька газета», 2011. – С. 71.
2. Сторожнянська І. Міжрегіональний інституційний розвиток: тенденції і проблеми / Сторожнянська І. – Львів : ІРД, 2011 – 321 с.
3. Пепа Т.В. Сучасна парадигма регіонального розвитку продуктивних сил економічного простору України. – Черкаси : Вертиком. 2012. – 530 с.
4. Єрмакова О.А. Регіон як самостійний суб'єкт міжнародних економічних відносин / О.А. Єрмакова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4. – С. 169–175.
5. Сторожнянська І. Міжрегіональний інституційний розвиток: тенденції і проблеми / Сторожнянська І. – Львів : ІРД, 2011 – 321 с.

References

1. Mazur A.H. Mizhrehional'nyy ekonomichnyy rozvytok ta problematyka yoho rehulyuvannya / A.H.Mazur, T.V.Kolesnyk, O.H.Pidval'na, O.H.Zabolotnyy. Vinnytsya, «Vinnyts'ka hazeta», 2011. – s 71
2. Storozhnyans'ka I. Mizhrehional'nyy instytutsiynyy rozvytok: tendentsiyi i problemy. – L'viv: IRD, 2011 – 321 s.
3. Pepa T.V. Suchasna paradyhma rehional'noho rozvytku produktyvnykh syl ekonomichnoho prostoru Ukrainy . - Cherkasy: Vertykom. 2012.- 530 s.
4. Yermakova O.A. Rehiion yak samostiynyy sub'yeckt mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn// Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2010. № 4. – S.169-175.
5. Storozhnyans'ka I. Mizhrehional'nyy instytutsiynyy rozvytok: tendentsiyi i problemy. – L'viv: IRD, 2011 – 321 s.

Надійшла 11.02.2014; рецензент: д. е. н. Бабич-Побережна А. А.